

DOMSTOLENS DOM

14. december 1995 ^{*}

I sag C-312/93,

angående en anmodning, som Cour d'appel de Bruxelles i medfør af EØF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS

mod

État belge,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af fællesskabsretten med hensyn til en national domstols adgang til af egen drift at tage stilling til national rets forenelighed med fællesskabsretten,

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten, G.C. Rodríguez Iglesias, afdelingsformændene C.N. Kakouris, D.A.O. Edward, J.-P. Puissochet og G. Hirsch samt dommerne G.F. Mancini (refererende dommer), F.A. Schockweiler, J.C. Moitinho de Almeida, P.J.G. Kapteyn, C. Gulmann, J.L. Murray, P. Jann og H. Ragnemalm,

^{*} Processprog: fransk.

generaladvokat: F.G. Jacobs

justitssekretær: justitssekretær R. Grass og ekspeditionssekretær H.A. Rühl,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

- Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS ved advokat P. van Ommeslaghe, Bruxelles
- den belgiske regering ved conseiller adjoint P. Duray, Udenrigsministeriet, som befuldmægtiget, og advokat B. van de Walle de Ghelcke, Bruxelles
- den franske regering ved sous-directeur C. de Salins og secrétaire des affaires étrangères H. Renié, begge direction des affaires juridiques, Udenrigsministeriet, som befuldmægtigede
- Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved S. van Raepenbusch, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 16. marts 1994 er afgivet mundtlige indlæg af Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS ved advokat V. Piessevaux, Bruxelles, af den belgiske regering ved P. Duray og advokat B. van de Walle de Ghelcke, af den franske regering ved H. Renié og af Kommissionen ved S. van Raepenbusch,

efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 4. maj 1994,

på grundlag af kendelse af 13. december 1994 om genåbning af den mundtlige forhandling,

efter at der i retsmødet den 4. april 1995 er afgivet mundtlige indlæg af Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS ved advokat P. van Ommeslaghe, af den belgiske regering ved advokat B. van de Walle de Ghelcke, af den tyske regering ved Assessor G. Thiele, Forbundsøkonomiministeriet, som befuldmægtiget, af den græske regering ved assisterende juridisk konsulent V. Kontolaimos, Statens Advokatkontor, som befuldmægtiget, af den spanske regering ved Director General de Coordinación Jurídica e Institucional Comunitaria A. Navarro González og Abogada del Estado R. Silva de Lapuerta og Abogada del Estado G. Calvo Díaz, Servicio Jurídico del Estado, som befuldmægtigede, af den franske regering ved H. Renié og secrétaire des affaires étrangères C. Chavance, direction des affaires juridiques, Udenrigsministeriet, som befuldmægtigede, og af Kommissionen ved vicegeneral-direktør C. W. A. Timmermans, Kommissionens Juridiske Tjeneste,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 15. juni 1995,

afsagt følgende

Dom

1 Ved dom af 28. maj 1993 indgået til Domstolen den 10. juni 1993 har Cour d'appel de Bruxelles i medfør af EØF-traktatens artikel 177 forelagt et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af fællesskabsretten med hensyn til en national domstols adgang til af egen drift at tage stilling til national rets forenelighed med fællesskabsretten.

- 2 Spørgsmålet er blevet rejst under en sag anlagt af kommanditselskabet Peterbroeck, Van Campenhout & Cie (herefter »Peterbroeck«) mod den belgiske stat vedrørende den skatteprocent, der gælder for ikke-hjemmehørende.
- 3 I regnskabsåret 1974 fik det nederlandske selskab Continentale & Britse Trust BV (herefter »CBT«) som aktiv selskabsdeltager i Peterbroeck udbetalt et vederlag på 6 749 112 BFR. CBT blev for skatteåret 1975 pålagt at indbetale skat som ikke-hjemmehørende, og Peterbroeck indgav den 22. juli 1976 og 24. januar 1978 som CBT's retlige repræsentant i Belgien klager til directeur régional des contributions directes (herefter »skattedirektoratet«).
- 4 Klagerne blev i det væsentlige afslået ved skattedirektoratets afgørelse af 23. august 1979, og Peterbroeck anlagde herefter i eget navn og — for så vidt det var nødvendigt — i CBT's navn den 8. oktober 1979 sag ved Cour d'appel de Bruxelles. Hovedsagen vedrører på nuværende tidspunkt alene den skatteprocent, som skal anvendes på de vederlag, CBT har oppebåret, og som skattedirektoratet har fastsat til 44,9%. Skatteprocenten ville ikke kunne overstige 42%, hvis vederlagene var oppebåret af et belgisk selskab.
- 5 Peterbroeck gjorde for første gang for Cour d'appel gældende, at det vil udgøre en efter EØF-traktatens artikel 52 ulovlig hindring for etableringsfriheden, hvis der på et selskab med hjemsted i Nederlandene anvendes en højere skatteprocent end den, der ville gælde for et belgisk selskab.
- 6 Den belgiske stat anførte, at der var tale om et nyt anbringende, som ikke kunne antages til realitetsbehandling, idet det var fremsat efter udløbet af den frist, der fremgår af artikel 278, stk. 2, jf. artikel 279, stk. 2, og artikel 282 i »code des impôts sur les revenus« (den belgiske indkomstskattelov, herefter »CIR«), som affattet på det for hovedsagen relevante tidspunkt. Efter disse bestemmelser kan anbringender, der ikke er gjort gældende i klagen, og som skattedirektoratet ikke har under-

søgt af egen drift, af sagsøgeren fremføres i stævningen eller i et processkrift indleveret til justitskontoret ved Cour d'appel, hvilket må ske inden 60 dage, efter at skattedirektoratet har indleveret en bekræftet kopi af den anfægtede afgørelse og sagens dokumenter, idet retten hertil ellers fortabes. Det fremgår af sagens akter, at der efter belgisk retspraksis er tale om et nyt anbringende i disse bestemmelsers forstand, hvis der for første gang rejses et spørgsmål, som efter sin genstand, sin karakter eller sit retlige grundlag afviger fra de anbringender, der er gjort gældende over for skattedirektoratet.

- 7 Cour d'appel fandt, at det forhold, at sagsøgeren som et retligt anbringende til støtte for sin påstand for første gang over for Cour d'appel påberåbte sig traktatens artikel 52, udgør et nyt anbringende i den betydning, udtrykket anvendes i de relevante bestemmelser i CIR. Cour d'appel fandt ligeledes, at domstolene efter disse bestemmelser ikke af egen drift kan inddrage anbringender, som skatteyderen ikke længere selv kan gøre gældende over for dem. Cour d'appel bemærkede imidlertid, at anvendelsen af sådanne processuelle bestemmelser vil begrænse dens adgang til at undersøge, om nationale lovbestemmelser er forenelige med fællesskabsretten, og dens mulighed for i henhold til traktatens artikel 177 at anmode Domstolen om en præjudiciel afgørelse vedrørende spørgsmål om fortolkningen af fællesskabsretten.
- 8 Endvidere bemærkede Cour d'appel, at selv om de omhandlede processuelle bestemmelser også finder anvendelse på de fleste anbringender, der støttes på national ret, har man i belgisk retspraksis tilladt undtagelser med hensyn til anbringender, der støttes på tilsidesættelse af et begrænset antal internretlige principper, såsom forældelse af skattekrav og om retskraft.
- 9 Endelig henviste Cour d'appel til Domstolens praksis, hvorefter det påhviler de nationale domstole at sikre borgerne den retsbeskyttelse, som følger af fællesskabsrettens direkte virkning, og hvorefter de kan foretage, hvad der kræves for at se bort fra nationale bestemmelser, der måtte udgøre en hindring for fællesskabsrettens fulde virkning.

- 10 Cour d'appel de Bruxelles besluttede herefter at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal fællesskabsretten fortolkes således, at en national domstol, som under behandlingen af en sag, der vedrører fællesskabsretten, finder, at de nationale domstoles adgang til at anvende fællesskabsretten, som de skal værne om, ifølge en internretlig bestemmelse er betinget af, at sagsøgeren udtrykkeligt påberåber sig fællesskabsretten inden for en kort frist — som dog ikke gælder for anbringender om, at et, ganske vist begrænset, antal nationale retsgrundsætninger er tilsidesat, bl.a. om forældelse af skattekrav og om retskraft — skal undlade at anvende den internretlige bestemmelse?«

- 11 Når henses til de faktiske omstændigheder i hovedsagen, således som de fremgår af forelæggelsesdommen, ønsker den nationale ret i det væsentlige oplyst, om fællesskabsretten er til hinder for, at der anvendes en national processuel bestemmelse, som under omstændigheder som dem, der foreligger i hovedsagen, afskærer den nationale ret fra under en sag, der henhører under dens kompetence, af egen drift at tage stilling til, om en national retsakt er forenelig med en bestemmelse i fællesskabsretten, når denne bestemmelse ikke af borgeren er blevet påberåbt inden for en vis frist. For det andet ønsker den nationale ret oplyst, om fællesskabsretten er til hinder for, at der anvendes en sådan bestemmelse, når der er gjort undtagelser fra den med hensyn til visse anbringender, som støttes på nationale retsgrundsætninger.

Spørgsmålets første led

- 12 For så vidt angår første led af det således omformulerede spørgsmål bemærkes, at ifølge fast retspraksis er det i medfør af det i traktatens artikel 5 angivne princip om samarbejde medlemsstaternes domstole, der skal sikre borgerne den retsskyttelse, som følger af fællesskabsrettens direkte virkning. Når der ikke er udstedt fællesskabsbestemmelser på området, tilkommer det hver enkelt medlemsstat i sin

interne retsorden at udpege de kompetente retter og fastsætte de processuelle regler for sagsanlæg til sikring af beskyttelsen af de rettigheder, som fællesskabsrettens direkte virkning medfører for borgerne. Disse processuelle regler må dog ikke være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål på grundlag af national ret, og de må heller ikke i praksis gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Fællesskabets retsorden (jf. bl.a. domme af 16.12.1976, sag 33/76, Rewe, Sml. s. 1989, præmis 5, og sag 45/76, Comet, Sml. 2043, præmis 12-16, dom af 27.2.1980, sag 68/79, Just, Sml. s. 501, præmis 25, af 9.11.1983, sag 199/82, San Giorgio, Sml. s. 3595, præmis 14, af 25.2.1988, forenede sager 331/85, 376/85 og 378/85, Bianco og Girard, Sml. s. 1099, præmis 12, af 24.3.1988, sag 104/86, Kommissionen mod Italien, Sml. s. 1799, præmis 7, af 14.7.1988, forenede sager 123/87 og 330/87, Jeunehomme m.fl., Sml. s. 4517, præmis 17, af 9.6.1992, sag C-96/91, Kommissionen mod Spanien, Sml. I, s. 3789, præmis 12, og af 19.11.1991, forenede sager C-6/90 og C-9/90, Francovich m.fl., Sml. I, s. 5357, præmis 43).

- 13 Endvidere bemærkes i denne forbindelse, at Domstolen allerede har fastslået, at en national retsregel, som forhindrer, at proceduren i henhold til traktatens artikel 177 anvendes, skal tilsidesættes (jf. dom af 16.1.1974, sag 166/73, Rheinmühlen, Sml. s. 33, præmis 2 og 3).

- 14 Med henblik på anvendelsen af disse principper skal hvert enkelt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt en national processuel bestemmelse gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende fællesskabsretten, bedømmes under hensyn til, hvilken stilling bestemmelsen indtager i den samlede procedure, herunder dens forløb og dens særlige kendetegn, for de forskellige nationale retsinstanser. Under denne synsvinkel skal der i givet fald tages hensyn til de principper, der ligger til grund for den nationale retspleje, bl.a. kontradiktionsprincippet, retssikkerhedsprincippet og princippet om en hensigtsmæssig sagsbehandling.

- 15 I det foreliggende tilfælde kan borgerne efter bestemmelserne i national ret ikke for Cour d'appel påberåbe sig et nyt anbringende, der støttes på fællesskabsretten, efter udløbet af den frist på 60 dage, som regnes fra det tidspunkt, hvor skattedirektoratet har indleveret en bekræftet kopi af den anfægtede afgørelse.
- 16 Selv om en frist på 60 dage, som pålægges borgerne, ikke i sig selv er kritisabel, må de særlige omstændigheder i forbindelse med den omhandlede procedure dog fremhæves.
- 17 For det første er Cour d'appel den første retsinstans, der kan forelægge Domstolen et præjudicielt spørgsmål, idet det direktorat, der har behandlet sagen i første instans, er en del af skatte- og afgiftsmyndighederne og derfor ikke en ret i henhold til traktatens artikel 177 (jf. i denne retning dom af 30.3.1993, sag C-24/92, Corbiau, Sml. I, s. 1277).
- 18 For det andet begyndte den frist, hvis udløb har afskåret den nationale ret fra af egen drift at tage stilling til, om en national retsakt er forenelig med fællesskabsretten, at løbe fra skattedirektoratets indlevering af en bekræftet kopi af den anfægtede afgørelse. Det fremgår af sagens akter, at det tidsrum, inden for hvilket sagsøgeren kunne påberåbe sig nye anbringender, var udløbet, da sagen blev mundtligt forhandlet i Cour d'appel, således at retten ikke havde mulighed for af egen drift at tage stilling hertil.
- 19 For det tredje synes en anden national domstol under en senere sag ikke af egen drift at ville kunne efterprøve, om en national retsakt er forenelig med fællesskabsretten.

- 20 Endelig forekommer det forhold, at de nationale domstole ikke af egen drift kan inddrage anbringender, der støttes på fællesskabsretten, ikke at være rimeligt begrundet i principper som retssikkerhedsprincippet og princippet om en hensigtsmæssig sagsbehandling.
- 21 Det af Cour d'appel de Bruxelles stillede spørgsmål må herefter besvares således, at fællesskabsretten er til hinder for, at der anvendes en national processuel bestemmelse, som under omstændigheder som dem, der gør sig gældende for proceduren i hovedsagen, afskærer den nationale ret fra under en sag, der henhører under dens kompetence, af egen drift at tage stilling til, om en national retsakt er forenelig med en bestemmelse i fællesskabsretten, når denne bestemmelse ikke af borgeren er blevet påberåbt inden for en vis frist.

Spørgsmålets andet led

- 22 Under hensyn til det anførte er det ikke påkrævet at undersøge andet led af spørgsmålet, således som det er omformuleret ovenfor.

Sagens omkostninger

- 23 De udgifter, der er afholdt af den tyske, den græske, den spanske og den franske regering og af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Cour d'appel de Bruxelles ved dom af 28. maj 1993, for ret:

Fællesskabsretten er til hinder for, at der anvendes en national processuel bestemmelse, som under omstændigheder som dem, der gør sig gældende for proceduren i hovedsagen, afskærer den nationale ret fra under en sag, der henhører under dens kompetence, af egen drift at tage stilling til, om en national retsakt er forenelig med en bestemmelse i fællesskabsretten, når denne bestemmelse ikke af borgeren er blevet påberåbt inden for en vis frist.

Rodríguez Iglesias

Kakouris

Edward

Puissochet

Hirsch

Mancini

Schockweiler

Moitinho de Almeida

Kapteyn

Gulmann

Murray

Jann

Ragnemalm

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 14. december 1995.

R. Grass

G.C. Rodríguez Iglesias

Justitssekretær

Præsident